

GALANTİ, Avram

(1873-1961)

**Yahudi asıllı
Türk ilim ve siyaset adamı.**

4 Ocak 1873'te Bodrum'da doğdu; XVI. yüzyıldan beri ünlü hahamlar yetiştiren bir aileye mensuptur. Babası, Osmanlı Devleti'ne kırk yıl kadar hizmet veren Mişon Galanti Efendi, annesi Rodos'un Kadron ailesinden Coya Hanım'dır. Yahudi geleneğine uygun olarak altı yaşında iken Bodrum'da ilkokula başladı ve öncelikle İbrânice'nin esaslarını öğrendi. Dokuz yaşında, daha geniş bir yahudi cemaatine ve daha iyi eğitim imkânlarına sahip bulunan Rodos'a gönderildi. 1887'de ilkokulu bitirdikten sonra Bodrum Rüşdiyesi'ne ve ardından İzmir İdâdisi'ne devam etti; mezun olduğunda İbrânice, Türkçe, Arapça ve Farsça'nın yanında Fransızca'yı da öğrenmişti.

1894 yılı sonunda idâdî öğretmeni olarak Rodos'a giden Galanti burada Dünya Yahudi Birliği (Alliance israélite universelle) ve Rodos yahudi cemaatinin desteğiyle bir okul kurdu. Arkasından, bu okulun bağlı olduğu Alliance okullarının eğitim programında Fransızca ağırlık taşıdığından bazı yahudi aydınları ile birlikte Türkçe'ye daha fazla önem verilmesi için mücadeleye başladı. Her ne kadar Alliance yönetiminin genel tutumunu değiştiremediyse de Rodos'taki okulların Türkçe eğitim vermesini sağladı. Bu arada Osmanlı Devleti'nin yeni eğitim düzeniyle de ilgilendi ve *Hizmet* gazetesinde "Maarifimiz Ne Yolda Terakki Edebilir?" adlı dikkate değer bir yazı dizisi yayımladı. Rodos İdâdisi'nde öğretmenlik yaparken altı yıl kadar da hükümet adına, yabancı ülkelerde çıkan ve II. Abdülhamid'in kişiliğini, siyasetini eleştiren yayınları sansür etme görevini yürüttü; aynı zamanda Maarif Nezâreti'nin Cezâyir-i Bahr-i Sefid (Oniki Ada) vilâyeti müfettişliğini yaptı. Rodos'ta bulunduğu sırada buraya sürgün edilen Şair Eşref gibi birçok Türk aydını ile yakınlık kurdu ve İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin gizli hücrelerinden birine üye oldu. Ancak II. Abdülhamid rejiminin resmî sansürçüsü olması bu cemiyetin üyeliğiyle bağdaşmadığından bir süre sonra görevinden istifa etti.

1902 yılında Rodos'tan ayrılıp İzmir'e yerleşti ve yine öğretmenlik yapmaya başladı. Ayrıca İzmir'de çıkan Yahudice (Ortaçağ İspanyolcası; bk. ALJAMIA) ve

fazakâr Osmanlı yahudi cemaatini etkilemek için tenkit yazıları yayımladı. Bu durumdan rahatsızlık duyan bazı kişiler II. Abdülhamid yönetimine muhalif olduğu iddiasıyla onu ihbar ettiler. Kendisi de esasen daha önce Jön Türkler'i desteklediği için Abdülhamid rejimiyle mücadeleye karar verdi. 1904 yılında İzmir'den ayrılarak Mısır'da bulunan Jön Türkler'e katıldı ve Kahire'de *La Vara* gazetesini çıkarmaya başladı (1905). Yahudi cemaatinin ve Osmanlı hükümetinin baskılarından uzaklaşmanın verdiği serbestlikle başta o dönemin hahambaşısı olmak üzere cemaat yönetimini sürekli eleştirdi. Bu arada Fransızca yayımlanan *Progrès* gazetesinde de İttihat ve Terakkî ideolojisi doğrultusunda yazılar yazdı. Bu yıllarda Mısır Cem'iyet-i İsrâiliyyesi adlı gizli bir dernek kurup sürgünde olan Osmanlı yahudilerini teşkilâtlandırdı. 1907'de Kahire'yi ziyaret eden Avrupa'daki Jön Türkler'in lideri Ahmed Rızâ Bey ile tanıştı ve Paris'te toplanacak II. Jön Türk Kongresi'ne, Fransızca konuşan Kahire yahudilerini kurduğu Le comité israélite du Caire derneğinin desteğini sağlamaya söz verdi. Bu yıllarda *Meşveret*, *Şûrâ-yı Ümmet*, *Şûrâ-yı Osmânî* ve *Doğru Söz* gazeteslerinde yazmaya devam etti. 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilânı ile *La Vara* gazetesinin yayımına son verdi; bu aynı zamanda siyasî faaliyetlerinin de sonu oldu.

14 Temmuz 1909'da Mısır'dan ayrılarak daha önce Jewish territorial organization'a teklif ettiği Sudan'da bir yahudi yerleşim merkezi kurulması önerisinin sonucunu almak için İngiltere ve Almanya'ya gitti. Bu arada muhalif olduğu hahambaşı Moşe Ha Levi'nin ölümünü ve Dârülfünun-ı Osmânî'nin kurulduğunu öğrenince 1911 yılı sonunda devamlı kalmak amacıyla İstanbul'a taşındı. 1914'te Dârülfünun'un tekrar düzenlenmesi için Almanya'dan bazı hocaların getirilmesi üzerine Semitik diller ve kültürler hocası G. Bergsträsser'e tercüman ve yardımcı tayin edildi. Aynı zamanda Hilâliahmer Cemiyeti'nde kâtip olarak çalışmaya başladı ve üç yıl boyunca *Hilâl-i Ahmer* gazetesine yazı yazdı. Bergsträsser ile birlikte *Elsine-i Sâmîyye Tarihi* (İstanbul 1332-1333) adlı eseri hazırladı. *Yeni Mecmua*, *Büyük Mecmua*, *Dârülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası* gibi dergilerde araştırma ve inceleme yazıları çıktı. Ayrıca *Târîh-i Os-*

manî Encümeni Mecmuası'nda yayımlanan Osmanlı arşiv belgelerinden doğrudan doğruya Osmanlı Yahudiliği'ni ilgilendirenleri Fransızca'ya çevirdi. Fransızca yazdığı eserlerde adını Abraham Galanté şeklinde kullandı.

Galanti, Amerika'ya yerleşen Sefarad yahudilerini teşkilâtlandırmak üzere Amerika Birleşik Devletleri'ne davet edildiyse de gitmedi ve 1918 yılında Alman hocaların görevlerine son verilmesi üzerine Bergsträsser'den boşalan kürsüye, târîh-i akvâm-ı kadîme-i şarkıyye okutmak üzere önce muallim, daha sonra müderris unvanı ile öğretim üyesi tayin edildi. O yıllarda Avrupa'da başlayan ve bağımsız bir yahudi devleti kurulmasını amaçlayan Siyonist düşüncüyü benimsememekte, fakat hahambaşı Haim Nahum'un Osmanlı hükümrânlığı ve yönetimi altında Filistin'de bir millî devlet kurulması düşüncesine oldukça sıcak bakmaktaydı. Mondros Mütarekesi'nden sonra müttefik kuvvetlerin korumasını isteyen azınlıklar arasında bazı yahudiler de görülünce gazetelerde, aralarında "Türkiye Kurtulmamış Yahudilerin Sığınağı" yazısı da bulunan çeşitli makaleler yayımladı ve yahudi milletinin Osmanlı Devleti'ne olan bağlılığını dile getirdi. Millî Mücadele yıllarında yabancı dillerdeki günlük basın bültenlerini Türkçe'ye çevirip Mustafa Kemal ve arkadaşlarına ilettiler. İstanbul'da yayımlanan *Hamenora* ve *La Boz de Türkiye* dergilerine makaleler yazdı. Cumhuriyet'ten sonra çeşitli lengüistik mülâhazalarla harf devrimine karşı çıkan kitap ve makaleler yazdı. *Akşam* gazetesinin Latin alfabesine geçişle ilgili anketine Ali Ekrem (Bolayır), Necip Âsım (Yazık-sız), Veled Çelebi (İzbudak), Ali Canip (Yöntem), İbrahim Alâeddin (Gövsa), Halit Ziya (Uşaklıgil) ve İbrahim Necmi (Dilmen) gibi Avram Galanti de olumsuz görüş bildiren uzun bir makale ile cevap verdi. 1932'de toplanan I. Türk Tarih Kongresi'ne katılarak Türk Tarih Kurumu'nun çıkardığı *Türk Tarihi* kitabını çeşitli yönlerden tenkit eden bir tebliğ sundu. Dârülfünun reformunda kadro dışı bırakıldığından 1 Ağustos 1933'te müderrisliği sona erdi. Soyadı kanunundan sonra Bodrumlu soyadını alan Avram Galanti 1943 yılında Niğde'den milletvekili seçildi; bu sıralarda Türkiye Büyük Millet Meclisi arşivinden faydalanarak *Ankara Tarihi* ile (I-II, İstanbul 1950-1951) *Niğde ve Bor Tarihi*'ni (İstanbul 1951) yayıma hazırladı.

1946 seçimlerinden sonra milletvekiliği sona erince Ankara'dan İstanbul'a dönerek Kınalıada'ya yerleşen Avram Galanti, uzun süren rahatsızlığı sebebiyle son yıllarını Balat Or-Ahayim Yahudi Hastahanesi'nde geçirdi. 8 Ağustos 1961'de öldü. Mezarı Arnavutköy Müsevi Kabristanı'ndadır.

Ölümünden önce 2000 ciltlik kütüphanesiyle zengin arşivini Türkiye Hahambaşılığı'na bıraktıysa da zaman içinde bu değerli belge ve yazmaların çoğu yok oldu; kurtarılabilenler de Kudüs'teki Yahudi Tarihi Merkez Arşivleri'ne yollandı. Öldüğünde, aralarında Osmanlı yahudileri, Türk-yahudi ilişkileri, Yahudilik kültür ve tarihiyle Türk kültürü üzerine önemli araştırmaları da bulunan altmışa yakın kitap ve risâle ile değişik ülkelerdeki dergi ve gazetelerde yayımlanmış yüzlerce makale bıraktı.

Eserleri. Avram Galanti'nin başlıca eserleri şunlardır: **A) Türkçe ve Türklük'le İlgili Olanlar:** *Küçük Türk Tetebbular* (İstanbul 1925), *Türkçe'de Arabî ve Latîni Harfleri ve İmlâ Meseleleri* (İstanbul 1925), *Arabî Harfleri Terakkimize Mâni Değildir* (İstanbul 1927), *Vatandaş Türkçe Konuş Yahut Türkçe'nin Tâ-mimi Meselesi* (İstanbul 1928; bu eserlerde Türk dilinin çeşitli meseleleriyle Türk tarihi, Türkcülük, yakın devir Türkiye olayları ele alınmış, özellikle Latîni harflerinin kabulü teklifine karşı çıkararak bunun kültür mirası, ilim, politika ve ticaret açısından mahzurları anlatılmış, Arap alfabesinin terki yerine Türkçe'nin bünyesine uygun işaretlemlerle konularak ıslah edilmesi gereği üzerinde durulmuş, Japonya gibi daha karışık alfabelere sahip olan milletlerin bile böyle bir teşebbüste bulunmadığı vurgulanmıştır. Sonuncu kitapta, Türkiye'de Türkçe'nin dışında kullanılan diller üzerinde durulmuş, Türkçe'nin yaygınlaşması yolları gösterilmiştir). **B) Eski Vesikalar ve Tarihi Metinler:** *Hammurabi Kanunu* (İstanbul 1925), *Hitit Kanunu* (İstanbul 1931), *Asur Kanunu* (İstanbul 1933). **C) Şehir Monografileri:** *Bodrum Tarihi* (İstanbul 1945), *Bodrum Tarihine Ek* (İstanbul 1946), *Ankara Tarihi* (İstanbul 1950), *Niğde ve Bor Tarihi* (İstanbul 1951). **D) Türk, Müslüman ve Yahudi İlişkileri:** *Üç Sâmî Vâzı-ı Kânûn: Hamurabi, Mûsâ, Muhammed* (İstanbul 1927), *Türkler ve Yahudiler* (İstanbul 1927, 1995), *Fâtih Sultan Mehmed Zamanında İstanbul Yahudileri* (İstanbul 1945), *Türk Harsı ve Türk Yahudisi* (İstanbul 1953), *Türkler ve Yahudiler Eserlerine Ek* (İstanbul

1954). **E) Fransızca Eserleri:** *Don Joseph Nassi, Duc de Naxos* (İstanbul 1913), *Esther Kyra* (İstanbul 1926), *Documents officiels turcs concernant les juifs de Turquie* (İstanbul 1931-1954), *Nouveau documents sur Sabbetai Sevi* (İstanbul 1935), *Histoire des juifs d'Anatolie* (1937-1939, appendix 1948), *Histoire des juifs d'Istanbul* (I-II, İstanbul 1941-1942). Fransızca eserleri *Histoire des juifs de Turquie* adıyla tıpkıbasım olarak dokuz ciltlik bir külliyyat halinde yeniden yayımlanmıştır (İstanbul 1985-1986).

BİBLİYOGRAFYA :

A. Elmaleh, *Les grandes figures du Judaïsme. Le Professeur Abraham Galanté, sa vie et ses œuvres*, İstanbul 1946-47; a.mlf., *Ha-Profesor Abraham Galanté*, Kudüs 1954; a.mlf., "Prof. Abraham Galanti Hayatı ve Eserleri" (trc. Sami Beraha), *Şalom*, İstanbul 5 Ağustos 1964-22 Eylül 1965; A. E. Kalderon, *Abraham Galante a Biography*, New York 1983; a.mlf., "Abraham Galante Bio-bibliyografya" (trc. Rifat Bali), *Müteferrika*, sy. 5, İstanbul 1995, s. 43-58; A. Levi, "La Vara 1905-1908 İtono Şel Avram Galante be'Mitzrayim", *Peamim*, sy. 23, Kudüs 1988, s. 51-68; *Isis Catalogue*, İstanbul 1993, s. 10-11; G. Nassi, "Belirlenmemiş Yönleri ile Avram Galante", *Tiryaki*, sy. 10-11, İstanbul 1995, s. 14-19; H. Gerez, "34. Ölüm Yıldönümünde Prof. Abraham Galante", a.e., sy. 12-13 (1995), s. 15-18; "Galanti, Avram", *TDEA*, III, 270-271; Naim Güler, "Galante, Avram", *DBİst.A*, III, 347-348; M. M. Plessner, "Galanté, Abraham", *EJd.*, VII, 258.

 RIFAT N. BALI

GALAT

(الغلط)

Kasıt unsuru olmaksızın maksatla irade beyanı arasında ortaya çıkan uyumsuzluk anlamında İslâm hukuku terimi.

Sözlükte "yanılmak; yanlığı, yanlışlık" gibi anlamlara gelen **galat** kelimesi klasik İslâm hukuku literatüründe teknik anlamda terimleşmiş olmayıp genelde "hata" ve "cehâlet" mânalarında kullanılır (İbn Hazm, IX, 455; Merginânî, VIII, 20; İbn Kudâme, s. 232; Nevevî, I, 335; Cündî, II, 49). Hatta **galat** kelimesinin, Batı hukuku sistematığının etkisiyle çağdaş İslâm hukukçuları tarafından Latince kökenli "error"un karşılığı olarak kullanılmaya başlandığı ve modern dönemde terim anlamı kazandığı da söylenebilir.

Çağdaş kullanımda **galat** teriminin muhtevaları oluşturulan konular İslâm hukukunda dağınık biçimde de olsa tanınmakta ve "vasıf muhayyerliği, ayıp muhayyerliği, görme muhayyerliği" gibi de-

ğişik başlıklar altında incelenmektedir. Çağdaş İslâm hukukçularının yaptığı şey, büyük ölçüde, fıkıh kitaplarının değişik bahislerinde dağınık olarak ele alınan konuları bir araya toplayıp sistematik biçimde sunmaktan ibaret olmuştur. Bununla birlikte **galat**, İslâm hukuku literatüründe yine birer irade kusuru sayılan ikrah ve tedlîs kavramlarının gördüğü ilgiyi görmemiştir. Son ikisi "hiyârü't-tedlîs" ve "bâbü'l-ikrah" gibi müstakil konu başlıkları altında ele alınıp incelendiği halde **galat**ın ancak bazı çağdaş çalışmalarda, özellikle de Senhürî'nin araştırmalarında müstakil olarak ele alınmaya başlandığı görülür (*Meşâdirü'l-hağ*, II, 104-153).

İslâm hukukunda bütün sözlü tasarrufların temeli rızadır. Bundan dolayı tasarrufların akdi yapanlarca akdin yapılması sırasında gerçeğe uygun olarak bilinen bir konu üzerinde cereyan etmesi gerekir. Aksi takdirde vehim söz konusu olur ve rızâ kusurlu kabul edilir. Çünkü bu durumda, akdi yapan kişinin akdi yaptığı sırada işin gerçeğini bilmiş olması halinde bu akdi yapmaya yönelmeyeceği düşünülür. Ancak literatürde irade ayıpları veya rızâyı bozan sebepler olarak adlandırılan **galat**, tedlîs (veya tağrîr) ve ikrahın rızâyı etkileri aynı derecede değildir. Bunlardan ilk ikisinin rızâyı bütünüyle ortadan kaldırmayıp sadece sakatladığı, ikrahın ise cumhura göre genelde, Hanefîler'e göre bazı durumlarda rızâyı aykırı olup rızâyı kaldırdığı, fakat her üç durumda da ehliyeti hiçbir etkisinin bulunmadığı görüşü hâkimdir.

İrade veya rızâ ayıplarından **galat** (Fr. erreur) Türk hukuk dilinde "hata", tedlîs de (Fr. dol) "hile" kavramlarıyla karşılanmış olup ikrah (Fr. violence) her iki dilde de aynı anlamı taşır.

Klasik fıkıh literatüründe terimleşmiş olmadığı için **galat**ın terim olarak tanımı da yapılmamıştır. Fransız hukukçusu Sailles'in, "gerçek (iç) iradenin beyan edilen (dış) iradeye uymaması" olarak tanımladığı "erreur" kelimesinin karşılığında kullanılan **galat** terimini açıklamak için çağdaş İslâm hukukçuları öz itibarıyla birbirine çok yakın tanımlar yapmışlardır. Bu terimi Zerkâ, "akdi yapan kişiye olmayanı varmış gibi tasavvur ettiren ve onu eğer bu tasavvur olmasaydı yapmayacak olduğu akdi yapmaya sevkeden tevehhüm"; Medkûr, "akdi yapan kişinin akdin konusunu olduğundan başka bir vasıf veya heyet üzere ta-